

slika bi mogla biti izmenjena konstantnim unapređenjem prevencije, i to na nivou sva tri ključna faktora saobraćajnog traumatizma.

Unapređenje bezbednosti saobraćaja sa aspekta dokazane rizične grupe vozača sastojala bi se u njihovoj identifikaciji i praćenju u smislu sprovođenja vanrednih zdravstvenih pregleda.

Buđenje svesti među svim učesnicima u saobraćaju o uticaju sprovođenja preventivnih mera i postupaka u sprečavanju saobraćajnih nesreća putem medija, javnih akcija i tribina, kao i oštre i neselektivne sankcije u slučaju nepoštovanja sa-

obraćajnih propisa bi nesumnjivo doprinele do smanjenja ovog negativnog trenda.

Češće tehničke kontrole starijih vozila, obavezna kontrola svih detalja pri kupovini i registraciji polovnih vozila (prisustvo i ispravnost zaštitnih vazdušnih jastuka, zaštitnih sistema druge vrste) bi redukovale uticaj ovog faktora na nastanak saobraćajne traume.

Izmeštanje velikih saobraćajnica magistralnog i regionalnog tipa iz naseljenih mesta, održavanje saobraćajne mreže u optimalnim uslovima, kao i unapređenje i održavanje saobraćajne signalizacije u ispravnom stanju u uslovima ekonomske

krize jeste težak, ali primarni zadatak države u smanjenju žrtava saobraćajnih nesreća na našim putevima.

Istraživanja ovog tipa doprinose boljem shvatanju problema saobraćajne traume. Analizom se identifikuju dominantni etiološki faktori, propusti u aktuelnim merama bezbednosti, ukazuje se na specifičnost ispoljavanja saobraćajnog traumatizma u različitim regionima zemlje. Podaci dobijeni ovim tipom istraživanja pomogli bi u planiranju mera prevencije u nastojanju da se posledice saobraćajne traume ako ne u potpunosti spreče, onda zasigurno u velikoj meri ublaže.

Literatura:

1. Đurić P, Miladinov-Mikov M. Epidemiološke karakteristike saobraćajnog traumatizma u AP Vojvodini. *Med Pregled*.2009;LXII (1-2):17-22.
2. Global status report on road safety. World Health Organization Department of Violence & Injury Prevention & Disability. 2008. http://www.who.int/violence_injury_prevention
3. Injuries in the European Union, Report on injury statistics 2008-2010, EuroSafe, Amsterdam, 2013.
4. Statistički izveštaj o stanju bezbednosti saobraćaja u Republici Srbiji u 2013. godini. Agencija za bezbednost saobraćaja 2014.
5. Masniak D. Social and economic costs of road accidents in Europa. www.law.muni.cz/sborniky.
6. Alfaro, Chapuis and Fabre, Socio-economic cost of road accidents, final report of action. COST 313, Brussels: Commission of the European Community, 1993.
7. Blincoe, L. J., Miller, T. R., Zaloshnja, E., & Lawrence, B. A. The economic and societal impact of motor vehicle crashes, 2010. (Revised). Washington, DC: National Highway Traffic Safety Administration.
8. Petridou E1, Moustaki M. Human factors in the causation of road traffic crashes. *Eur J Epidemiol*. 2000;16(9):819-26.
9. Swaddiwudhipong W1, Nguntra P, Mahasakpan P, Koonchote S, Tantriratna G. Epidemiologic characteristics of drivers, vehicles, pedestrians and road environments involved in road traffic injuries in rural Thailand. *Southeast Asian J Trop Med Public Health*.1994 Mar;25(1):37-44.
10. Naci H1, Chisholm D, Baker TD. Distribution of road traffic deaths by road user group: a global comparison. *Inj Prev*.2009 Feb;15(1):55-9. doi: 10.1136/ip.2008.018721.
11. Dandona R1. Making road safety a public health concern for policy-makers in India. *Natl Med J India*.2006 May-Jun;19(3):126-33.
12. Hakim S1, Shefer D, Hakkert AS, Hocherman I. A critical review of macro models for road accidents. *Accid Anal Prev*. 1991 Oct;23(5):379-400.

KONZUMIRANJE ALKOHOLA KAO ŠTETNE NAVIKE U POPULACIJI MLADIH // STRUČNI RAD //

Drinking alcohol as harmful habits among young people

Miljanović G.¹, Stanić G.¹, Stojanović G.¹, Terzić N.¹, Janošević M.²

¹ Visoka Zdravstvena Škola Strukovnih Studija Beograd

¹ Univerzitet Odbrane Vojna Akademija

Sažetak

Uvod: Konzumiranje alkohola, predstavlja masovnu i gotovo pandemijsku pojavu u ponašanju, kako opšte, tako i populacije mladih i postaje deo socijalne patologije, sa neminovnim zdravstvenim posledicama.

Cilj: Sagledati navike konzumiranja alkohola u populaciji studenata, utvrditi njihove stavove prema konzumiranju alkohola i informisanost o štetnosti konzumiranja alkohola.

Metodologija: Deskriptivnom i opservacionom metodom – anketom, sprovedeno je istraživanje u studentskoj populaciji Visoke zdravstvene škole strukovnih studija u Beogradu, na slučajnom uzorku N=316 studenata svih godina osnovnih strukovnih studija. Korišćen je deo upitnika ESPAD koji je prilagođen za potrebe ovog istraživanja, anoniman je i sastojao se od 14 pitanja.

Rezultati: Dobijeni rezultati ukazuju da 92,4% ispitanika ima iskustvo konzumiranja alkohola. Polovina je prvo alkoholno piće konzumirala po nagovoru druga/drugarice. Motivi pijenja alkohola su uglavnom hedonističke prirode. Rezultati ukazuju da 69,3% ispitanika ima iskustvo opijanja. Ispitanici konzumiraju približno sve vrste alkohola, a više od polovine ispitanika alkohol konzumira u društvu jednog prijatelja, njih 56,3%. Više od polovine ispitanika 56% ima pozitivan stav prema konzumiranju alkohola, dok samo 33% studenata su dobro informisani o štetnosti konzumiranja alkohola.

Diskusija: Konzumiranje alkohola je najčešći oblik zavisnosti među mladima. Motiva i okidača ima više, pored uticaja vršnjaka tu je i radoznalost, kao i blagonaklon odnos našeg društva, prema pijenju alkohola. Vršnjaci se ponašaju kao uticajan model, uvodjenjem u rizične aktivnosti. Brucoška populacija je naročito izložena riziku. Zaključak: Ispitanici su u velikom broju konzumirali alkohol. Imajući u vidu da je ispitivanje bilo anonimno i struku za koju se obrazuju ispitanici, rezultati su sigurno lošiji kako kod ispitanika tako i u opštoj populaciji studenata. Zato je veoma važno u toku školovanja, podizanje svesti o štetnosti konzumiranja alkohola i razvijanje veština, kako bi mladi naučili kako da odole pritiscima usvajanja novih štetnih oblika ponašanja, pa i konzumiranja alkohola.

Ključne reči: alkohol mladi, loše navike, studenti.

Abstract

Background: The consumption of alcohol is a massive and almost pandemic occurrence behavior, in general, and the youth population and becomes part of the social pathology, with the inevitable health consequences.

Objective: To determine the habits of alcohol consumption in the population of students, to determine their attitudes toward alcohol consumption and awareness of the damaging effects of alcohol consumption.

Methodology: descriptive and observational method – household survey, a survey was conducted in the student population, the Medical College of Professional Studies in Belgrade, on a random sample of N=316 at all years of basic professional studies. We used part of the ESPAD questionnaire that is tailored to the needs of this research is anonymous and consisted of 14 questions.

Results: The results indicate that 92.4% of respondents have experience of drinking alcohol. Half of the first alcoholic drink consumed at the urging of other / friends. The motives of alcohol consumption are generally hedonistic nature. The results indicate that 69.3% of respondents have experience of drinking. The subjects consumed approximately all kinds of alcohol, and more than half of the respondents consumed alcohol in the company of a friend, 56.3% of them. More than half of respondents, 56% have a positive attitude towards the consumption of alcohol, while only 33% of students are well informed about the harmful effects of alcohol consumption.

Discussion: The consumption of alcohol is the most common form of addiction among young people. Motiva and trigger a more in addition to the influence of peers there is a curiosity and benevolent treatment of our society towards alcohol drinking. Peers act as an influential model, the introduction of the high-risk activities. Freshman population is particularly at risk. Conclusion: The respondents were largely consumed alcohol. Bearing in mind that the testing was anonymous and the profession for which the educated respondents, the results are certainly worse in both subjects and the general population of students. It is therefore very important in the course of their training, raising awareness about the dangers of alcohol consumption and the development of skills, so that young people learn how to resist pressures to adopt new forms of harmful behavior, including drinking alcohol.

Key words: alcohol young, bad habits, students.

UVOD

Mladost se često terminološki izjednačava sa pojmom adolescencija. U većini zemalja sveta mladima se zrelost „priznaje“ punoletstvom, koje je zavisno od zemlje, između 18 i 21 godine.

Alkoholizam je neinfektivna epidemija 20-og veka, direktno i indirektno je odgovoran za razvoj mnogih bolesti(1). Konzumiranje alkohola, predstavlja masovnu i gotovo pandemijisku pojavu u ponašanju, kako opšte, tako i populacije mladih, i postaje deo socijalne patologije, sa neminovnim zdravstvenim posledicama. Među potrošačima postoji sve veći broj žena i mladih(2). Procenjuje se da je konzumiranje alkohola, među mladim ljudima u svetu, dva puta veća, od potrošnje, nego u generaciji njihovih roditelja (3). U Evropi alkohol među mladima je najvažniji uzrok prerane smrtnosti i morbiditeta. Među mladima opijenost je važan faktor rizika za namerne i nenamerne povrede(4). Konzumiranje alkohola u ranoj mladosti povećava rizik za kasnije probleme u vezi sa pijenjem alkohola, kao i razvoj zavisnosti (3,5-7). Između 40-60 % povreda nastaju za vreme intoksikacije (8). Mladi rano upoznaju i dožive omamljujuća dejstva alkohola, u svetu i kod nas. Smatra se da već u toku osnovne škole i uglavnom, od 11-13 godine stiču lična iskustva, probaju podnošljivost i lična reagivanja. Sagledavanjem štetnosti konzumiranja alkohola zabeleženo je da postoje četiri najznačajnija faktora u razvoju alkoholizma mladih: adolescencija, porodica, grupa vršnjaka i šira socijalna sredina.

CILJ

Sagledati navike pijenja alkohola u populaciji studenata, utvrditi njihov stav prema alkoholu, kao i njihovu informisanost o štetnosti konzumiranja alkohola.

METODODE

Istraživanje je sprovedeno opservacionom metodom – anketa u studentskoj populaciji Visoke zdravstvene škole strukovnih studija u Beogradu, na slučajnom uzorku (N=316) studenata svih godina osnovnih strukovnih studija, raznih studijskih grupa, I-godina 131 student, II- 126, III-59. Korišćen je deo upitnika ESPAD, koji je prilagođen za potrebe ovog istraživanja i koji se koristi za periodično praćenje konzumiranja alkohola, u populaciji mladih u 37 Evropskih zemalja. Upitnik je anoniman i sadrži 14 pitanja,

REZULTATI

Dobijeni rezultati ukazuju da je veliki broj studenata 92,4% konzumiralo alkohol bar jednom u životu, od čega 21% mladić i 79% devojka, naspram onih koji nisu 7,6% studenta, od čega 12,5% mladić i 87,5% devojka.

prijatelja. Izvestan broj ispitanika 13,4% kao razlog konzumiranja alkohola navode unutrašnju napetost, potištenost, uznemirenost, neslaganje sa roditeljima kao i nezadovoljstvo sobom i svojim životom.

Posmatrajući opijanja kod ispitanika, rezultati ukazuju da je 69,3% njih imalo iskustvo opijanja, od čega 54 mladića i 165 devojaka, dok 30,7% studenata nije iskustvo prvo opijanje, od toga 10 mladića i 87 devojaka. Umereno opijanje u poslednjem mesecu je zabeleženo kod 35% ispitanika Teška opijanja imalo je 8,5% ispitanika.

Studenti najmanje konzumiraju vino, dok ostale vrste alkohola su približno isto zastupljene, što je prikazano u tabeli broj 1.

Studenti konzumiranje alkohola povezuju sa druženjem i zabavom. Sa jednim prijateljem alkohol konzumira 56,3%, u društvu više vršnjaka pije 34,5% studenta, sami pišu 2% studenata. Takođe, ispitanici se najčešće opijaju za vreme školskih

Vrsta alkohola	Retko	Povremeno	Često	Vrlo često	Piju	Ne piju
Pivo	22.1%	19%	8.2%	9.1%	58.4%	41.6%
Vino	22.7%	18%	21.2%	5%	66.9%	33.1%
Žestoka pića	29.4%	19.3%	6%	3.4%	58.1%	41.9%
Kokteli	30%	16.7%	5.6%	3.8%	56.1%	43.9%

Tabela br. 1. Distribucija ispitanika prema vrsti i učestalosti konzumiranja alkohola

Najveći broj ispitanika 50,6%, prvo alkoholno piće konzumiralo po nagovoru druga/drugarice, dok se 23% studenata samostalno odličilo za prvo konzumiranje alkohola. Po nagovoru člana porodice, roditelja alkohol je konzumiralo njih 18,6%, a nekog drugog 7,8%.

Motivi konzumiranja alkohola u ispitanjima populaciji su hedonističke prirode jer su kao motiv naveli: da bi se bolje osećali i zabavili njih 56% studenata, od čega 32,7% mladića i 67,3% devojaka, dok 30,6% piju jer to rade većina njihovih

raspusta, njih 38,1%, za vreme praznika 35,5% studenata, vikendom 16,1% Za vreme predavanja i ispitnog roka pije 6,6% studenta. Nevezano od svega navedenog vremena alkohol pije 3,7% studenata.

Stava studenata prema alkoholu sagledali smo na temelju odgovora o različitim aspektima pijenja alkohola. Studenti su odgovarali sa slažem se i neslažem se na 11 pitanja. Rezultati su prikazani u tabeli broj 2.

Kada smo sagledali predhodne rezultate istraživanja sumirali smo ih i došli

Proceni koliko se slažeš sa sledećim tvrdnjama	Slažem se	Ne slažem se
U redu je opiti se preko vikenda	50.1%	49.9%
Alkohol nije opasan toliko koliko se priča	16.1%	83.9%
Ljudi koji piju, štete samo sebi	48.7%	51.3%
Moraš se napiti da se oslobodiš od nakupljenog stresa tokom nedelje	33.2%	66.8%
Nemožeš se zabaviti, ako se ne opustiš uz alkohol	16.7%	83.3%
Alkohol te čini društvenijim	48.4%	51.6%
Seks je bolji uz alkohol	48.7%	51.3%
Zabrana točenja alkohola mladima ispod 18 godina je uredu	82.5%	17.5%
Kontrola i kazne za točenje alkohola mladima i ispod 18 godina treba pooštriti	80.6%	19.4%
Čim bi popio dva pića, ne bi smeo voziti	72.7%	27.3%
Najgore što ti se može dogoditi ako piješ je da se probudiš sa mamurlukom	50%	50%

Tabela broj 2. Distribucija ispitanika prema stavu o konzumiranju alkohola.

do stava studenata prema konzumiranju alkohola što je prikazano u tabeli broj 3.

Podatci ukazuju da mali broj ispitanika spada u grupu koja ima izrazito pozitivan stav prema alkoholu, dok je približno isti broj onih koji imaju umereno pozitivan i uglavnom negativan stav.

Informisanost studenata o štetnosti alkohola sagledali smo na osnovu odgovora na postavljena pitanja o štetnosti alkohola. Rezultati su prikazani u tabeli broj 4.

Informisanost studenata o štetnosti alkohola su računane na temelju tačnih

odgovora, koje su studenti dali na postavljene iskaze. Svaki iskaz je bodovan sa jednim poenom. Sabiranjem tačnih odgovora studenti su podeljeni u 3 kategorije što je prikazano u tabeli broj 5.

Najveći broj studenata je neinformisan, što nije dobro imajući u vidu profesiju za koju se obrazuju.

DISKUSIJA

Konzumiranje alkohola je najčešći oblik zavisnosti među mladima (10). U ovom istraživanju potvrđeno je da 92,4%

ispitanika ima iskustvo konzumiranja alkohola, dok 7,6% studenata nije nikada konzumiralo alkohol. Slične rezultate izvestili su u studiji (9) gde je 93% studenata konzumiralo alkohol, dok 7% nisu.

Studenti prolaze kroz tranziciju od zavisnosti od njihovih roditelja kod kuće, kroz zavisnost od njihovih vršnjaka, u novim uslovima stanovanja-studentski dom ili drugi smeštaj. Pored toga brucoska populacija se posebno oslanja na vršnjačke grupe, jer su novi u studentskom okruženju i pokušavaju da se prilagode studentskom stilu života.

Informisanost o štetnosti alkohola	Procenti
Dobro informisani (10-14)	33%
Informisani (5-10)	28%
Neinformisani(1-5)	39%
Ukupno	100%

Tabela br. 3. Sumirani rezultati o stavu ispitanika prema konzumiranju alkohola

Stav studenata prema alkoholu	Procenti
Izrazito pozitivan stav	11%
Umereno pozitivan stav	45%
Uglavnom negativan stav	44%
Ukupno	100%

Tabela broj 5. Distribucija ispitanika prema informisanosti o štetnosti konzumiranja alkohola

Procenite tačnost sledećih tvrdnji	Tačno	Netačno
Alkohol nije droga	64.6%	35.4%
Crna kafa smanjuje pijanstvo	21.8%	78.2%
Mešanje pića dovodi do većeg pijanstva	93.3%	6.7%
Nemožeš postati alkoholičar ako piješ samo pivo	14.5%	85.5%
Svako ko popije previše treba ga ostaviti u krevet da se otrezni	36%	64%
Alkohol te ugreje	80.7%	19.3%
Ako brzo pojedješ hamburger nakon opijanja otreznićeš se brzo	11.7%	88.3%
Ako si odspavao nekoliko sati nakon opijanja možeš slobodno voziti	80.7%	19.3%
Alkohol povećava verovatnoću saobraćajnih nesreća	99%	1%
Konzumiranje čak i malih količina alkohola u trudnoći utiče na plod	91.7%	8.3%
Kod dece i tinejdžera konzumiranje alkohola, posebno većih količina prouzrokuje vidljiva oštećenja mozga	85.1%	14.9%
Već jedno do dva pića, smanjuju koordinaciju pokrete i značajno smanjuju sposobnost upravljanja motornim vozilom	88.6%	11.4%
Na prazan želudac alkohol deluje brže	95.3%	4.7%
Šampanjac ili alkohol sa gaziranim mešavinama deluje brže	66.7%	33.3%

Tabela broj 4. Informisanost ispitanika o štetnosti alkohola.

Pritisak vršnjaka, direktni ili indirektni, ohrabrenje od sopstvene starosne grupe, da se uključi u aktivnosti, koje oni mogu ili nemogu i žele da se uključe je glavni faktor u razvoju preuzimanja rizičnih ponašanja. Vršnjaci se ponašaju kao uticajan model, uvođenjem u rizične aktivnosti, bilo kroz pružanje alkohola ili kroz pritisak, što je potvrđeno i u ovom istraživanju, 80,6% studenata su prvo alkoholno piće konzumirali po nagovoru druga - drugarice i iz razloga što to radi većina njihovih prijatelja.

Motiva i okidača ima više, pored uticaja vršnjaka tu je i radoznalost, kao i blagonaklon odnos našeg društva, prema pijenju alkohola. Mnogi običaji u našem društvu u sebe uključuju i konzumiranje alkohola, te neiznenađuje podatak, da je zapravo znatan broj mladih, prvo iskustvo sa alkoholom imalo u okviru svoje porodice što je ovim istraživanjem potvrđeno kod 18,6% studenata. Deo razloga se nalazi i u dostupnosti alkohola, i pored zakonskih zabrana, kao i u samom njegovom hemijskom efektu.

Zabrinjavajući podatak je da od 92,4% studenta koji su bar jednom u životu pili alkohol, njih 69,3% imaju iskustvo opijanja, dok su 43,5% studenata prijavili opijanja u poslednjem mesecu, od čega 35% lakih i 8,5% studenata je imalo teška opijanja, što je veliki rizik od posledic, zdravstvenih, saobraćajnih, lošeg postignuća na studijama itd.

Stav studenata prema alkoholu računali smo na temelju odgovora koje su studenti davali o različitim aspektima konzumiranja alkohola. Primetno je da izrazito pozitivan stav prema alkoholu ima 11% studenata, što je slično rezultatima studije (11) gde 7% studenata ima izrazito pozitivan stav. Umereno pozitivan stav ima 45% studenata, dok u studiji (11) 30% ispitanika ima umereno pozitivan stav. Uglavnom negativan stav prema alkoholu u studiji 11 imalo je 63% a u našem istraživanju 44% studenata, što ukazuje na mogućnost velikih posledica budući da su naši ispitanici 79,8% ženskog pola i imajući u vidu profesiju za koju se obrazuju i da oni trebaju da budu budući edukatori.

Posmatrajući informisanost studenata o štetnosti alkohola iznenađuje podatak od 39% studenata koji su neinformisani, imajući u vidu struku za koju se obrazuju. Ovaj rezultat u opštoj populaciji studenata je verovatno još lošiji, što ukazuje na mogućnost velikih posledica u našem društvu.

ZAKLJUČAK

Procenat studenata koji piju alkohol je zabrinjavajuće veliki. Alkohol je konzumiralo 92,4% studenata dok 7,6% nisu konzumirali alkohol. Prvo alkoholno piće po nagovoru druga-drugarice konzumiralo je 50,6% studenata. Razlog konzumiranja alkohola u ispitivanoj populaciji je

najčešće hedonističke prirode. Iskustvo opijanja prijavilo je 69,3% studenata. Studenti najmanje konzumiraju vino, dok su ostale vrste alkohola približno zastupljene. U društvu vršnjaka alkohol pije 90,9% studenata. Veliki broj studenata 73,6% pije alkohol za vreme praznika i školskih raspusta. Više od polovine studenata ima pozitivan stav prema alkoholu njih 56%, dok 39% njih nisu informisani o štetnosti alkohola.

Mere prevencija još uvek nisu dale očekivane rezultate pa je razumljiva potreba daljih proučavanja samih ponašanja mladih kako bi se stanje poboljšalo. Za prevenciju, mladima valja ponuditi bolju i racionalniju organizaciju slobodnog vremena i zabave, privlačnije i atraktivnije korisnije sadržaje druženja.

Potrebno je mladima, u toku školovanja, omogućiti sticanje više znanja koji se odnose na štetnost konzumiranja alkohola. Potrebno je omogućiti mladima da prođu adekvatne obuke kojima bi mogli da steknu zvanja vršnjačkih edukatore koji bi svojim vršnjacima pomogli da steknu znanja o štetnosti alkohola, kao i veštine odupiranja pritisku kod raznih vrsta rizičnih ponašanja.

Literatura:

1. Rehm J, Baliunas D, Borges GL, Graham K, Irving H, Kehor T et al. The relation between different dimensions of alcohol consumption and burden of disease: an overview. *Addiction* 2010;105:817-43.
2. Weschsler H, Lee JE, Elson TF, Kuo M, Undarage college students, drinking behavior, access to alcohol, and the influence of deterrence policies. Findings from the Harvard School of Public Health College Alcohol Study, *J AM Coll Health* 2002 Mar;50(5):223-36
3. Ralph W, Hingson, ScD, MPH; Timothy Heeren, PhD; Michael R, Winter, MPH Age at Drinking Onset and Alcohol Dependence Age at Onset, Duration, and Severity, *Arch Pediatr Adolesc Med.* 2006;160(7):729
4. Kuntsche E, Gmel G, Alcohol consumption in late adolescence and early adulthood – where is the problem? . *Swiss Med Wkly* 2013; 143: wl3826
5. Bonomo YA, Bowes G, Coffey C, Carlin JB, Patton GC, Teenage drinking and the onset of alcohol dependence: a cohort study over seven years. *Addiction* 2004; 99: 1520-8. *erns in mid-adolescence and psychosocial outcomes in late adolescence and early adulthood.* *Addiction* 2004; 99:1529-41
6. Wells JE, Horwood LJ, Fergusson DM. Drinking patterns in mid-adolescence and psychosocial outcomes in late adolescence and early adulthood. *Addiction* 2004; 99:1529-41.
7. Nazareth I, Walker C, Ridolfi A, Aluoja A, Bellon J, Geerlings M et al. Heavy episodic drinking Europe: a cross section study in primary care in six European countries. *Alkohol Alkohol* 2011; 46: 600-6.
8. Rakić D, Rakić B, Stojšić Đ, Jakovljević Đ. Rizično ponašanje mladih kod nas i u svetu. U: Nedeljković SI, ed. *Jugoslovenska studija prekursora ateroskleroze kod školske dece.* Beograd: Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu; 2011; 1062-72.
9. Bokan, B., Bokan, D., Rakić, D., Budakov, D.: Consumption of alcohol among students of the Univerzitet Novi Sad, avgust 2012; 2(2):100-105
10. Radovanović S, Milić Č, Kocić S. Opšte karakteristike upotrebe i zloupotrebe psihoaktivnih supstancija kod srednjoškolaca. *Medicinski pregled* 2010; 63:616-9.
11. Maratović MČ, Palmić-Cvetanović A, Kmetović-Prkačin K, : Mladi i alkohol, dubrovnik, Zavod za Javno Zdravstvo, Dubrovačko-neretvanske županije, 2008-28 str.
12. Mratović M. Č., Palmić-Cvetanović A., Kmetović-Prkačin K.: Mladi i alkohol, Dubrovnik, Zavod za Javno Zdravstvo, Dubrovačko-neretvanske županije, 2008-28 str.